

військової еліти Салах Джадід, Хафез аль-Асад, Салім Хатум, Мустафа Тлас. Зазначено, що громадянська війна в Сирії помилково вважається релігійним конфліктом, оскільки її витoki впливають не лише з поділу суспільства, а насправді значно впливають на погіршення ситуації сучасні соціальні та економічні фактори.

Інша важлива проблема, про яку йдеться в статті, полягає в тому, що президенство Башара призвело до Дамаської весни, яка стала найважливішим поштовхом до мобілізації суспільства, що передувала повстанню 2011 р.

Ключові слова: Сирійська криза, Сирія, режим Аль-Асада, курдське питання, Близький Схід.

Матеріал надійшов до редакції 16.10.2018 р.

УДК 32:[351.746:007]

Костянтин Захаренко,

доцент кафедри політичної психології та соціально-правових технологій,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
kzakharenko@ukr.net

01601, Україна, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджено значення інформаційної безпеки як важливого показника захищеності громадян, суспільства й держави. З'ясовано, що інформаційну безпеку розглядаємо в контексті запобігання тим шкідливим наслідкам, які можуть принести різні інформаційні загрози, а також усунення та подолання цих наслідків із якомога меншою шкодою для суспільства й громадянина. У цьому аспекті особливої актуальності набуває дослідження не лише соціально-психологічних детермінант інформаційної безпеки громадян, а й політико-правових ресурсів і механізмів захисту інформаційного простору держави в умовах функціонування глобального інформаційного суспільства. Проаналізовано, що в Україні ще не вироблено ефективної моделі системного забезпечення інформаційної безпеки держави, суспільства й людини, хоча така необхідність зафіксована на конституційному рівні. Запропоновано розробити цілісний кодифікаційний документ, який би повноцінно охопив різні аспекти формування державної політики у сфері національної безпеки, а також визначив конкретний інструментарій її реалізації.

Ключові слова: людина, політична культура, інформація, інформаційна політика, інформаційні загрози, інформаційна безпека.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Наявність в Україні активного концептуально-теоретичного дискурсу щодо проблематики інформаційної безпеки зумовлює необхідність аналізу тих визначень, які існують сьогодні щодо цієї комплексної й складної

категорії. Саме враховуючи її багатовимірність, структурно-функціональну поліморфність і системну складність, зазначаємо, що існують різні підходи до формулювання сутності категорії «інформаційна безпека».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед, звернемо увагу на найзагальніші визначення поняття «інформаційна безпека» суспільства в контексті сучасного філософсько-політологічного дискурсу. Наприклад, О. Баранов визначає інформаційну безпеку як «стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій» [1, с.72]. Отже, такі визначення концентруються на проблематиці запобігання тим шкідливим наслідкам, що можуть становити різноманітні інформаційні загрози, а також усунення й подолання цих наслідків із якомога меншою шкодою для суспільства та людини.

Важливо також звернути увагу на ті визначення категорії «інформаційна безпека», де її розглянуто як системотворчий принцип нормального й захищеного функціонування конкретного соціуму в межах глобального інформаційного суспільства. Одним із таких визначень є доволі розлоге формулювання поняття інформаційної безпеки, що подається В. Гурковським: «Національна інформаційна безпека України – це суспільні відносини, пов'язані із захистом життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави від реальних та потенційних загроз в інформаційному просторі, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей державоутворюючої нації, її існування, самозбереження і прогресивного розвитку України як суверенної держави, що залежить від цілеспрямованої інформаційної політики гарантій, охорони, оборони, захисту її національних інтересів» [2, с. 35]. Загалом, у багатьох українських і зарубіжних дослідників інформаційну безпеку розглянуто сьогодні як невід'ємну складову частину безпеки національної. Більше того, інформаційна безпека в такому аспекті трактується не просто як окремий елемент національної безпеки, але і як її інтегральна наскрізна якісна характеристика та показник захищеності громадян, суспільства й держави.

Такий підхід, зокрема, є домінуючим у російській теорії й практиці забезпечення різних аспектів національної безпеки. Інформаційна безпека в цій країні в останнє десятиліття визначена як один із ключових напрямів розвитку державної безпекової стратегії. Російський учений В. Лопатін визначає інформаційну безпеку як «стан захищеності національних інтересів країни (життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави на збалансованій основі) в інформаційній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз» [3, с. 79], що віддзеркалює норму права Закону Російської Федерації «Про безпеку», згідно з яким «безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз» [4]. Маємо визнати, що, незважаючи на конфліктогенність інформаційної політики Кремля, її агресивність і подекуди протиправність, вона є надзвичайно ефективною, що

зумовлюється не лише адміністративно-управлінським ресурсом, але й значною увагою до цієї проблематики з боку наукової спільноти.

Мета роботи – дослідити концептуальні засади вивчення інформаційної безпеки.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливо, щоб в Україні постійно актуалізувався науково-теоретичний дискурс, спрямований на інтегральне та структурно-функціональне дослідження багатовимірної проблематики інформаційної безпеки. При цьому сьогодні дійсно потрібно коректно та ефективно вписати цю проблематику в контекст повноцінного забезпечення національної та державної безпеки. Як національна безпека та захищеність держави «інформаційна безпека розглядається як стан інформаційної захищеності держави (безпека об'єкта від інформаційних загроз), за якої унеможливується негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або спеціальні інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії та негласного зняття інформації (за допомогою спеціальних технічних засобів), інформаційний тероризм і комп'ютерні злочини не завдають суттєвої шкоди національним інтересам держави та не заважають стабільному розвитку інформаційної інфраструктури, належному функціонуванню національного інформаційного простору України та всіх пріоритетних сфер життєдіяльності» [5, с. 8]. У такому контексті дуже важливо звернути увагу на вироблення теоретико-методологічних засад дослідження проблеми інформаційної безпеки, орієнтованих саме на всебічне забезпечення національних інтересів як на внутрішньому, так і на внутрішньому рівні. Окрім того, важливо формувати всебічний концептуально-теоретичний базис, який би охоплював як філософсько-політологічний, так і інформаційно-технологічний вимір проблеми.

На нашу думку, одним із ключових вимірів теоретико-методологічних засад дослідження проблеми інформаційної безпеки має також бути філософсько-аксіологічний аналіз такого поняття, як «інформаційна безпека особистості». У цьому аспекті особливої актуальності набуває вивчення філософсько-феноменологічних і соціально-психологічних детермінантів інформаційної безпеки людини й суспільства. «Інформаційна безпека особистості – це захищеність психіки і свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання свідомістю, дезінформування, спонукання до самогубства, образ тощо» [6, с. 41]. Такий вимір інформаційної безпеки є невід'ємним елементом структури інформаційної безпеки нації, держави та громадянського суспільства, а отже, ураховується в нашому дослідженні як одна з основних детермінант проблеми інформаційної безпеки суспільства в контексті сучасного філософсько-політологічного дискурсу.

Отже, у нашому дослідженні різних аспектів інформаційної безпеки держави, суспільства у людини ми дотримуємося концептуально-теоретичного принципу системності, за яким жоден елемент не може бути розглянутий та визначений

без взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими елементами. Це зумовлено, насамперед, тим, що в інформаційному суспільстві та глобальній цивілізації інформаційна безпека відіграє інклюзивно-інтегративну функцію. «Інформаційна безпека являє собою одне з важливіших понять у науці та різних сферах людської діяльності. Сутність і комплексність цього поняття виявляється характером сучасного інформаційного суспільства. Аналіз різних підходів до визначення змісту поняття «інформаційна безпека» уможлиблює зауважити про недоцільність суворого обрання тієї чи іншої позиції. Сьогодні існує необхідність розглядати дану проблему більш комплексно і системно, додати знань про цей багатогранний феномен. Більше того, найбільш прийнятним є інтегральний підхід, за якого інформаційна безпека визначатиметься за допомогою окреслення найбільш важливих її сутнісних ознак з урахуванням постійної динаміки інформаційних систем і становлення не лише інформаційного суспільства а й інформаційної цивілізації» [7, с. 35]. Звідси кожна теоретична праця з проблематики інформаційної безпеки, навіть якщо вона стосується конкретної держави, спільноти чи технологічної характеристики, обов'язково має враховувати принцип глобальності інформаційного середовища, його системності й усеохопності. Тому потрібно особливу увагу приділяти саме питанням глобального характеру проблеми інформаційної безпеки.

Окрім того, комплекс проблем, пов'язаних із категорією інформаційної безпеки, включає в себе значний масив питань, спрямованих на вивчення нових можливостей розбудови правової держави та розвитку громадянського суспільства. Саме в цьому аспекті досліджувана нами проблема є особливо актуальною для України, перед якою сьогодні постає завдання не лише забезпечення національної інформаційної безпеки, але й значної демократизації всіх сфер суспільної життєдіяльності. «Комплекс питань інформаційної безпеки людини та суспільства включає в себе такі вектори, як забезпечення інформаційних прав і свобод людини і громадянина; захист людини від неправомірного інформаційного втручання; забезпечення національної, культурної і духовної ідентичності від неправомірного втручання; забезпечення дієздатних правових та організаційних механізмів захисту відповідних прав тощо. Комплекс питань інформаційної безпеки держави включає такі вектори державної діяльності, як безпека розвитку інформаційної сфери держави; захист національного інформаційного ринку; забезпечення міжнародної інформаційної безпеки, зокрема попередження: інформаційного тероризму, використання інформаційної зброї, інформаційної війни; захист та обмеження обігу інформації в цілях безпеки; захист інформаційної інфраструктури держави тощо» [8, с. 17–18]. Отже, особлива увага має приділятися саме ролі інформаційної безпеки в сучасних українських державотворчих процесах, у становленні й захисті правової держави, у сприянні формуванню та розвитку громадянського суспільства. Це, на нашу думку, сьогодні є одним з ключових теоретико-методологічних засад, що можуть значно актуалізувати дослідження проблеми інформаційної безпеки з огляду на українську специфічну ситуацію.

Так само важливо дослідити теоретико-методологічні принципи вивчення структурно-функціональних властивостей феномену інформаційної безпеки. У

цьому вимірі значну увагу потрібно звернути на визначення тих потреб суб'єктів інформаційного забезпечення, які відіграють ключову роль у розвитку та функціонуванні інформаційного суспільства. «Суб'єкт перебуває в стані інформаційної безпеки тоді, коли ефективність його діяльності забезпечена повною, достовірною та достатньою для прийняття рішень інформацією. Такий стан досягається соціальною активністю в трьох взаємопов'язаних групах суспільних відносин, що представляють собою структурні елементи інформаційної безпеки: суспільні відносини у сфері використання інформаційних технологій, у сфері забезпечення доступу до інформаційного ресурсу й у сфері формування інформаційного ресурсу. В межах першої групи забезпечується функціонування ефективних засобів інформаційної діяльності, у межах другої – забезпечується можливість суб'єктів отримувати доступ до необхідних інформаційних ресурсів, у межах третьої – формується інформаційний ресурс, що відповідає потребам суб'єктів» [9, с. 271]. Надзвичайно важливо на сьогодні на концептуально-теоретичному рівні визначити чіткі критерії інформаційної забезпеченості й безпеки різних суб'єктів соціального функціонування – від держави до кожного громадянина, від національної спільноти до кожної регіональної громади, від глобальної цивілізації до кожної людини як носія свідомості, волі, конкретних психічних особливостей.

І, нарешті, ще одним ключовим теоретико-методологічним орієнтиром дослідження проблеми інформаційної безпеки в Україні є усвідомлення необхідності формування нової нормативно-правової бази для повноцінного функціонування в нашій державі сучасного інформаційного суспільства. Сьогодні наявні нормативно-правові документи в цій галузі є явно недостатніми та не вибудовані єдиними системними принципами. «Базовим правовим документом щодо створення і функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки в Україні є Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98, у якому визначено пріоритети щодо створення інформаційного суспільства в Україні, зокрема такі, як формування правової бази інформатизації, уключаючи систему захисту авторських прав й особистої інформації; розробка національних стандартів у цій галузі, формування комп'ютерної мережі освіти, науки та культури як частини загальносвітової мережі Інтернет; формування механізмів щодо здійснення практичних заходів забезпечення інформаційної безпеки. Вихідні положення Національної програми інформатизації були деталізовані Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні 2007–2015 років» від 09.01.2007 р. № 537, де передбачено формування цілісної системи інформаційної безпеки та розвиток наукової бази з удосконалення діяльності державних органів за допомогою широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій» [10, с. 3]. З огляду на необхідність формування нових принципів інформаційно-безпекової політики нашої держави, у дослідженні особливу увагу приділяють відображенню проблеми інформаційної безпеки в системі інформаційної політики України, а також проводять компаративний огляд такої політики в нашій державі та в провідних країнах світу.

Політико-правові ресурси й механізми захисту інформаційного простору

держави та інформаційної безпеки громадян в умовах функціонування глобального інформаційного суспільства є надзвичайно актуальною та гострою проблемою сьогодення. Особливо гостро вона постає в Україні, де досі не вироблено ефективної моделі системного забезпечення інформаційної безпеки держави, суспільства та людини, хоча така необхідність зафіксована навіть на конституційному рівні. «Інформаційна безпека, захист якої відповідно до ст. 17 Конституції України, поряд із суверенітетом, територіальною цілісністю та економічною безпекою, є найважливішою функцією держави, досягається за допомогою розробки сучасного законодавства, упровадження сучасних безпечних інформаційних технологій, побудовою функціонально повної національної інфраструктури, формуванням і розвитком інформаційних відносин тощо» [11, с. 163]. Отже, у нашій державі на конституційному рівні визначено необхідність повноцінного захисту інформаційної сфери держави та забезпечення інформаційної безпеки громадян. Більше того, протягом останнього десятиліття прийнято декілька нормативних документів у цій сфері, що водночас не привело до реального підвищення інформаційної безпеки в Україні.

Так, ще наприкінці минулого тисячоліття на законодавчому рівні затверджено «Національну програму інформатизації», у якій значну увагу приділено й питанням інформаційної безпеки. Відповідно до Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 р. «інформаційна безпека є невід'ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складових частин національної безпеки. Об'єктами інформаційної безпеки є інформаційні ресурси, канали інформаційного обміну та телекомунікації, механізми забезпечення функціонування телекомунікаційних систем і мереж та інші елементи інформаційної інфраструктури країни. Результатом виконання Програми має стати пакет нормативних документів з усіх аспектів використання засобів обчислювальної техніки для оброблення та зберігання інформації обмеженого доступу; комплекс державних стандартів із документування, супроводження, використання, сертифікаційних випробувань програмних засобів захисту інформації; банк засобів діагностики, локалізації й профілактики вірусів, нові технології захисту інформації з використанням спектральних методів, високо надійні криптографічні методи захисту інформації» [12]. Отже, можна стверджувати те, що на законодавчо-нормативному рівні в нашій державі вже понад півтора десятиліття відбувається активний пошук оптимальних механізмів забезпечення різних аспектів інформаційної безпеки національного суспільства. У той самий час документи, що приймаються, поки що не забезпечують системного підходу в цій галузі, а також не забезпечуються реальними ресурсами для їх повноцінної реалізації.

Значним недоліком вітчизняного законодавства й політичного забезпечення у сфері інформаційної безпеки, на нашу думку, є те, що в законах реально не виписана системотворча сутність саме інформаційної безпеки відносно безпеки національної. На такому рівні існують лише загальні формулювання, які насправді не сприяють реалізації ефективної інформаційно-безпекової політики держави як інтегративного елементу національної безпеки. У Законі України

«Про основи національної безпеки України» поняття «інформаційна безпека» не знаходить свою операціоналізацію. Утім, тут зазначається про інформаційну сферу національної безпеки [13], при чому не дається визначення навіть і цього поняття, а лише перераховуються загрози й напрями державної політики у вищезазначеній сфері. «Перелік загроз, визначений законодавцем в цьому законі, дає можливість стверджувати про розуміння інформаційної безпеки, не як безпеки інформації в технічному аспекті, а більш широку категорію, що дещо суперечить розумінню інформаційної безпеки у Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації»» [14, с. 27]. Як бачимо, навіть у ключових нормативно-правових документах, у яких певним чином формулюється проблема інформаційної безпеки держави й нації, закладені певні суперечності, що не сприяють ефективній безпековій політиці держави в інформаційній сфері.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, сьогодні дуже важливо розробити цілісний кодифікаційний документ, який повноцінно охопив би різні аспекти формування державної політики у сфері національної безпеки, а також визначив би конкретний інструментарій забезпечення такої політики. При цьому дуже важливо, щоб такий документ був цілісним та системним, визначав стратегічні пріоритети й принципи діяльності держави в інформаційно-безпековій сфері. Поки що ж у цій сфері в Україні існує значна кількість складних проблем і суперечностей. «До негативних чинників здійснення державного управління у сфері інформаційної безпеки належать відсутність сформованого цілісного уявлення про інформаційну безпеку України з позиції права та юридичної науки; комплексні проблеми розвитку інформаційного суспільства та формування нових типів (видів) правових інформаційних комунікацій і правовідносин транскордонного характеру; динамічність становлення в Україні принципово нових суспільних відносин демократичної, правової, соціальної держави в умовах геополітичних і глобалізаційних впливів, що потребує змін у вітчизняному правовому просторі. З'ясовано, що недостатній рівень інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління у сфері інформаційної безпеки ускладнює прийняття керівництвом держави, на центральному і регіональному рівнях, виважених політико-управлінських рішень; породжує конфлікти владних, комерційних структур, суспільства і громадян; негативно впливає на прогнозування розвитку подій в Україні та за її межами, що ускладнює планування (середньо і довгострокове) заходів національної безпеки, адекватних реаліям державного становлення та розвитку» [15, с. 13]. Отже, сьогодні існує низка проблем у сфері інформаційної й національної безпеки в Україні, що потребують нагального розв'язання як у концептуально-теоретичному та законотворчому плані, так і в плані вибудовування цілісної системи реалізації стратегічних завдань у практиці реального інформаційного суспільства.

Важливим документом, що міг значно впорядкувати політико-правове

інформаційно-безпекове поле нашої країни, на нашу думку, мала стати «Доктрина інформаційної безпеки України». Реальній імплементації цього документа завадила наявна на той час політична кон'юнктура. Сьогодні ж можна повноцінно використати значний смисловий і правовий потенціал цієї Доктрини. Створити відповідні правила гри на інформаційному полі покликана «Доктрина інформаційної безпеки України», яка з'явилась у 2009 р. (затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 р.; для порівняння: схожий документ під назвою «Доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації» затверджений Президентом В. Путіним 9 вересня 2000 р.) «Поява «Доктрини інформаційної безпеки України» установила чіткі правила гри щодо забезпечення інформаційної безпеки держави. Доктрина чітко визначила та окреслила основні засади інформаційної безпеки України, встановила місце інформаційної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України, виокремила реальні й потенційні загрози інформаційній безпеці України, сформувала напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки держави» [16, с. 81]. Ураховуючи те, що доктрина спрямована, насамперед, проти інформаційних загроз із боку Російської Федерації, а в політичній еліті України тоді панували проросійські настрої, реалізувати на законодавчому та інструментально-безпековому рівні положення Доктрини не вдалося, що й спричинило подальшу інформаційну агресію РФ проти України. Сьогодні ті стратегічні пріоритети, що зазначені в цьому документі, мають бути відроджені та ефективно реалізовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? *Національна безпека і оборона*. 2001. № 1 (13). С.70–76.
2. Гурковський В. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки: дис. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 25.00.02 – «Механізми державного управління». Київ, 2004, 225 с.
3. Лопатин В. Информационная безопасность России: Человек. Общество. Государство. Санкт-Петербург: Фонд «Университет», 2000. 428 с.
4. О безопасности: Закон Российской Федерации. *Ведомости Верховного Совета Российской Федерации*. 1992. № 15. Ст. 770.
5. Абакумов В. Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя, 2011. 22 с.
6. Богуш В. Інформаційна безпека держави. Київ: МК-Прес, 2005. 431 с.
7. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навч. посіб. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
8. Кормич Б. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. спец.: 12.00.07 – «Теорія управління; адміністративне право і процес фінансове право; інформаційне право». Харків, 2004. 42 с.
9. Карчевський М. До питання визначення інформаційної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 1 (27). С. 267–272.
10. Субіна Т. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Державної податкової служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Ірпінь, 2010. 24 с.

11. Косошов О. Методика визначення пріоритетів показників, що характеризують рівень загроз інформаційній безпеці держави. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил*. Харків: ХУПС ім. Івана Кожедуба, 2014. Вип. 2 (39). С. 163–166.
12. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 27–28. Ст. 182.
13. Про основи національної безпеки України: Закон України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1433.
14. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
15. Євдоченко Л. Удосконалення системи державного забезпечення інформаційної безпеки України в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец.: 25.00.01– «Теорія та історія державного управління». Львів; 2011. 24 с.
16. Малик І. Народження «Доктрини інформаційної безпеки України»: від теорії до практики. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. праць. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2010. Вип. 22. С. 76–81.

THE THEORETICAL BASIS OF THE STUDY OF INFORMATION SECURITY

The article examines the importance of information security as an important indicator of the protection of citizens, society and the state. It was found that information security is considered in the context of preventing the harmful consequences that can bring a variety of information threats, as well as eliminating and overcoming these consequences with the least possible damage to society and the citizen. In this aspect, the study of not only social and psychological determinants of information security of citizens, but also political and legal resources and mechanisms of protection of the information space of the state in the functioning of the global information society becomes particularly relevant. It is analyzed that Ukraine has not yet developed an effective model of the system of information security of the state, society and the person, although this need is fixed at the constitutional level. The complex of issues of information security of the state, which includes such vectors of state activity as: security of development of the information sphere of the state; protection of the national information market; ensuring international information security, in particular, the prevention of information terrorism, the use of information weapons, information war; protection and restriction of information circulation for security purposes; protection of information infrastructure of the state and the like. It is proposed to develop a comprehensive codification document that would fully cover various aspects of the formation of state policy in the field of national security, as well as identify specific tools for its implementation.

Key words: a person, political culture, information, information policy, information threats, information security.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Baranov A. Informacionnyj suverenitet ili informacionnaja bezopasnost?, *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2001. № 1 (13), S. 70–76 (in Russian).
2. Hurkovskiy V. Orhanizatsiino-pravovi pytannia vzaiemodii orhaniv derzhavnoi vlady u sferi natsionalnoi informatsiinoi bezpeky, dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk, Spetsialnist: 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia, K., 2004, 225 s. (in Ukrainian).
3. Lopatin V. Informacionnaja bezopasnost' Rossii: Chelovek. Obshchestvo. Gosudarstvo, SPb.: Fond «Universitet», 2000, 428 s. (in Russian).
4. O bezopasnosti: Zakon Rossijskoj Federacii, *Vedomosti Verhovnogo Soveta Rossijskoj Federacii*, 1992, # 15, St. 770. (in Russian).
5. Abakumov V. Pravove rehuliuвання protydyi informatsiynym viinam v Ukraini, avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk. Spetsialnist:

12.00.07 – administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo, Zaporizhzhia, 2011, 22 s. (in Ukrainian).

6. Bohush V. Informatsiina bezpeka derzhavy, K.: «МК-Pres», 2005. 431 s. (in Ukrainian)

7. Lipkan V. Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii: Navchalnyi posibnyk, K.: KNT, 2006, 280 s. (in Ukrainian).

8. Kormych B. Orhanizatsiino-pravovi osnovy polityky informatsiinoi bezpeky Ukrainy, avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora yurydychnykh nauk. Spetsialnist: 12.00.07 – teoriia upravlinnia; administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo, Kharkiv, 2004, 42 s. (in Ukrainian).

9. Karchevskiy M. Do pytannia vyznachennia informatsiinoi bezpeky yak obiekta kryminalno-pravovoi okhorony. *Borotba z orhanizovanoiu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*, 2012, № 1 (27). S. 267–272 (in Ukrainian).

10. Subina T. Administratyvno-pravove zabezpechennia informatsiinoi bezpeky v orhanakh Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, vtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk. Spetsialnist: 12.00.07 – administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo, Irpin, 2010, 24 s. (in Ukrainian).

11. Kosohov O. Metodyka vyznachennia priorytetiv pokaznykiv, shcho kharakteryzuiut riven zahroz informatsiinii bezpetsi derzhavy, *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl*, Kharkiv: KhUPS im. Ivana Kozheduba, 2014, Vyp. 2 (39). S. 163–166 (in Ukrainian).

12. Zakon Ukrainy «Pro Kontseptsiiu Natsionalnoi prohramy informatyzatsii» vid 4 liutoho 1998 roku, *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 1998. № 27–28. St. 182 (in Ukrainian).

13. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy, Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 2003. № 29. St. 1433 (in Ukrainian).

14. Lipkan V. Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii. K.: KNT, 2006, 280 s. (in Ukrainian).

15. Yevdochenko L. Udoskonalennia systemy derzhavnoho zabezpechennia informatsiinoi bezpeky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii, avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnia. Spetsialnist: 25.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavnoho upravlinnia, Lviv, 2011, 24 s. (in Ukrainian).

16. Malyk I. Narodzhennia «Doktryny informatsiinoi bezpeky Ukrainy»: vid teorii do praktyky. Ukrainaska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku: *Zbirnyk naukovykh prats*, Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2010, Vypusk 22, S.76–81 (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 17.10.2018 р.

УДК 908(477.43/.44):338.486.22:327

Юрій Земський,

доктор історичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин та туризму

Хмельницький національний університет

29016, Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська 11, каб. 4–504

yury_zemsky@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8085-0977>

Валерій Дячок,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та туризму,